

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

STŘIHOVÁ SKLADBA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**SEBEREFLEXE A ZODPOVĚDNOST
STŘIHAČE POLITICKO-SATIRICKÉHO
POŘADU NEBOLI**

Vojtěch Kunc

Vedoucí práce: doc. Zdeněk HUDEC, Ph.D.

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2021

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

FILM AND TV SCHOOL

Department of editing

BACHELOR'S THESIS

**SELF-REFLECTION AND
RESPONSIBILITIES OF THE EDITOR OF A
POLITICAL SATIRE SHOW**

Vojtěch Kunc

Thesis advisor: doc. Zdeněk HUDEC, Ph.D.

Examiner:

Date of thesis defense:

Academic title granted: BcA.

Prague, 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sebereflexe a zodpovědnost střihač politicko-satirického pořadu Neboli

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

Podpis

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

[illegible]

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce doc. Zdeňku Hudci, Ph.D. za trpělivé a laskavé vedení, dále pak zejména Zdeně Sýkorové, Tereze Rozálii Koldové, Emě Adamové, Ondřeji Nuslauerovi, Oliveru Stašovi a tátovi za nesmírnou lidskou i praktickou podporu a Janu Strejcovskému za jedinečnou střihačskou spolupráci.

Abstrakt v ČJ

Tato práce je mou reflexí a formulací zvláštních střihově skladebných postupů politicko-satirického pořadu „Neboli“, na kterém spolupracuji jako střihač. V poslední době narůstající význam politické satiry si žádá čím dál větší zodpovědnost k satirické tvorbě. Práce si klade za cíl analýzu a zhodnocení mé zodpovědnosti vůči střihu tohoto pořadu.

Klíčová slova:

střih, střihač, střihová skladba, satira, politická satira, publicistický pořad, internetová televize, infotainment, sebereflexe, zodpovědnost, svědomí

Abstrakt v AJ

The aim of this theses is to reflect unique editing techniques used in a political satire show „Neboli“. Rising popularity of political satire shows also brought more responsibility to its creators lately. As I'm currently working as an editor on this show, I want to analyse its style, editing and even the amount of my own responsibility.

Keywords:

editing, editor, editing techniques, satire, political satira, satire show, journalistic show, infotainment, self-reflection, responsibility, conscience

Obsah

1	Úvod	1
2	Tvar a žánr pořadu Neboli	5
2.1	Proces střihu pořadu Neboli	5
2.2	Infotainment	6
2.3	Prostředky infotainmentu v Neboli	7
2.3.1	Familiární vystupování moderátora	8
2.3.2	Dojemné lidské příběhy	9
2.3.3	Pouliční ankety	10
2.4	Politický rozměr Neboli	10
2.4.1	Politický názor Neboli	12
2.4.2	Politická střihová rozhodnutí	13
2.5	Shrnutí poetiky	14
3	Specifické skladebné figury Neboli a jejich agrese	14
3.1	Formální postupy Neboli	16
3.1.1	Výstřel	16
3.1.2	Rapid	19
3.1.3	Frenetikon	21
3.1.4	Princip dada a výběr materiálu	22
3.1.5	Zodpovědnost za agresivní skladbu	23
3.2	Střihová lež	23
3.3	Shrnutí agrese vůči politikům	26
3.4	Střelba do kolemjdoucích	27
3.5	Střihačova zodpovědnost	29
4	Závěr	31
5	Literatura a prameny	32
6	Příloha: Rozhovor s Janem Strejcovským	36

1 Úvod

V poslední době jsem měl příležitost spolupracovat na střihu politicko-satirického pořadu *Neboli Václava Dolejšího* (dále už jen *Neboli*). Tato teoretická práce je zejména mojí reflexí stylu a skladebných specifik pořadu *Neboli*, je rozbořem jeho výrazových prostředků. Práce klade otázku, zda za jejich užití nesu jako střihač odpovědnost. V první kapitole analyzuji, jakým způsobem je střih odpovědný za žánr, povahu a poetiku pořadu *Neboli*. V druhé části analyzuji specifické skladebné postupy pořadu, které jsou ze své podstaty agresivní. V závěru kapitoly reflektuji svou zodpovědnost za některé z nejagresivnějších střihových momentů tohoto satirického pořadu.

K analýze a reflexi přistupuji po vzoru teorie střihové skladby Jana Kučery¹. Kučera ve svých skriptech zpravidla provádí formální analýzu výrazových prostředků na množství konkrétních příkladů a následně interpretuje, jak bude jejich vyznění a smysl vnímat případný divák. Z těchto demonstrací následně vyvozuje obecnější principy fungování střihové skladby, ovšem často se vyhýbá úplné generalizaci.

Česká satira v tradičních médiích poslední dobou skomírá a podle Marka Amiridise se jejím hlavním působištěm stal internet, zejména sociální sítě². Příležitost satirickým formátům dává i zdánlivě tradiční zpravodajský a publicistický web Seznam Zprávy, který se nepokouší předstírat profesionální nestrannost a často tak získává prostor pro

¹ filmový teoretik, zakladatel Katedry střihové skladby na FAMU

² AMIRIDIS, Marek. *Česká politická satira na sociálních sítích*. Praha, 2020. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Křeček, Jan. s.

vyjadřování a názor redaktorů. Do satirického repertoáru Seznamu patří pořad *Neboli*, na kterém v posledním půl roce spolupracuji jako střihač.

Porovnejme si krátce *Neboli* s pořadem *Šťastné pondělí*³, které je dalším populárním satirickým formátem Seznamu. Moderátor Jindřich Šídlo v něm sedí ve studiu a glosuje aktuální politické a společenské dění. Pohled na Šídla je fixní, jeho vtipy a sarkasmy jsou často završeny vtipnou fotomontáží, nebo komickým videem z internetu. Satirický tón je zde velmi explicitní. Naproti tomu *Neboli* jde takzvaně do terénu. Moderátor Václav Dolejší stráví den s jedním politikem. Pořad je natočen živou, neklidnou dokumentární kamerou a sleduje situace, které politici během dne zažijí. Oba pořady se vyznačují kousavým satirickým humorem. Při sledování *Šťastného pondělí* ovšem divák ví, že poslouchá komentář a názor pana Šídla, pořad je stylizovaný do názorového okénka. V případě *Neboli* satira vychází ze zvláštního vyznění situací. Často tak nemusí být *Neboli* divákem vůbec rozpoznáno jako satira. *Šťastné pondělí* je stříháno mechanicky, naproti tomu styl *Neboli* přímo vychází z důvtipného stříhu. Moderátor, který se u obou pořadů jeví běžným divákům jako autor, má v případě *Neboli* dalece menší vliv na výslednou strukturu a dynamiku pořadu. Za tu jsou zodpovědní zejména režisér Jan Strejcovský a střihač.

V tuto chvíli bych měl jasně vymezit svůj vztah k pořadu. K *Neboli* jsem přistoupil původně jako náhradník za střihače Alana Sýse, který s režisérem Strejcovským v prvních dílech ve střížně vycizeloval formální kvality pořadu a dotáhnul je k ucelenému kompaktnímu tvaru. Já jsem naproti tomu přistoupil k existujícímu formátu, na jehož povahu jsem

mohl s odstupem nahlédnout. Zpočátku jsem se však pouze snažil naplnit styl, výrazové prostředky, prostě ducha pořadu. Postupem času a dílů, které jsem stříhal, mi začínal docházet význam pořadu a s ním spojená zodpovědnost za výsledný střih. Došlo mi, že mám-li vykonávat zodpovědnou práci střihače satirického, ale stále publicistického díla, musím k pořadu zaujmout analytické a kritické stanovisko.

Formát pořadu *Neboli* se utváří za pochodu, pod časovým tlakem. Koncepce žánru *Neboli* je poměrně volná, přizpůsobuje se povaze natočeného materiálu. Často se tak pořad pohybuje a přechyluje na hranicích satirické reportáže, portrétu, interview. Přesto má svou jasně rozpoznatelnou a jedinečnou poetiku.

Střih *Neboli* probíhá často v extatickém tempu. Střihová rozhodnutí jsou většinou intuitivní, nezbývá čas se příliš zamýšlet. Střih satiry by si však více přemýšlení zasloužil.

V současné době totiž satira nabývá na mediálním významu. Podle amerického aktivistického novináře Roberta W. McChesney seriózní média ztrácejí schopnost investigace a nezávislého komentáře, zejména díky nutnosti prezentovat informace pouze z oficiálních zdrojů a finanční závislosti na velkých korporacích⁴. McChesney také podotýká, že velkou svobodu ve vyjadřování mají moderátoři satirických pořadů, kteří se nemusí oproti novinářům se svým názorem tajit⁵.

³ SEZNAM ZPRÁVY. Šťastné pondělí. In: Televize Seznam [online]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/porad/stastne-pondeli>.

⁴ MCCHESENEY, Robert Waterman. *Problém médií: jak uvažovat o dnešních médiích*. Všeň: Grimmus, 2009. ISBN 978-80-902831-2-1. s. 67

⁵ (tamtéž, s. 79)

„Chtějí-li lidé jako svou žurnalistiku lehkou zábavu a nenáročné pikantní novinky, má mnohem větší logiku dívat se na zábavní talk show než na zprávy [...] Jedna studie z roku 2000 ukázala, že více než jedna třetina Američanů mladších třiceti let považuje komediální pořady [...] za svůj hlavní zdroj zpráv.“⁶

Transformuje se tak politická satira postupně v hlavní zpravodajství? Na tuto otázku nemá tato práce ambice odpovídat. Chtěl bych jen potrhnout vzrůstající důležitost satiry v mediálním prostoru, z čehož logicky vyplývá, že práce na výrobě satiry vyžaduje po autorech čím dál větší míru zodpovědnosti.

⁶ (tamtéž, s. 48)

2 Tvar a žánr pořadu Neboli

Stojí vůbec žánr a tvar díla na zodpovědnosti střihače? V případě uměleckého autorského filmu nepochybně ano. Střihač má neoddiskutovatelně možnost ovlivnit žánr např. volbou tempa, nebo restrukturalizací filmu. Někteří filmoví autoři⁷ tvrdí, že střih autorského filmu nevyhnutelně probíhá na více osobní úrovni. Naproti tomu v případě komerčních děl, která s sebou nesou předem jasnou, definovanou a ozkoušenou strukturu (pořady internetových televizí, nebo podle Wenderse komerční žánrové hollywoodské filmy), bývá střih v zásadě více mechanický a cílem střihače je naplnit jasný, předem daný vzorec.

2.1 Proces střihu pořadu Neboli

Střih pořadu *Neboli* je v tomto zásadně odlišný oproti jiným pořadům Seznam zpráv. Samotné střihání probíhá na velmi osobní úrovni, režisér je po celou dobu procesu přítomen. Veškerý obsah a tvar je výsledkem vzájemné tvůrčí diskuze a tvůrčí zodpovědnosti střihače i režiséra. Tento proces je zapříčiněn několika faktory. V první řadě povahou materiálu, který je dokumentárně snímáný. Materiálu je v poměru k výsledné stopáži mnoho, a tak je nutné věnovat velkou péči jeho výběru. V řadě druhé je to zapříčiněno povahou režiséra Jana Strejcovského, který je v zásadě autorským dokumentárním režisérem a doposud točil zejména extravagantní esejistické filmy. Za třetí je to volba střihače, ve které má režisér volnou ruku. Střih tak nevykonává nikdo ze zaměstnanců Seznam Zpráv. Strejcovský vždy sáhl do řad studentů, či

absolventů FAMU neboli vybral si osoby, které jsou zvyklé na blízký a pečlivý autorský proces střihu. Veškerá zodpovědnost za výsledné dílo se tím pak přenáší ze zadavatele Seznam Zpráv na samotné autory, kteří jsou ochotní (ze zkušenosti s autorským filmem) pokoušet hranice všeho možného, od hranic žánru až po jakési hranice morálky. Seznam Zprávy pak výjimečně zasahují jako kontrolní orgán, když to režisér se střihačem přehnali. Naplnění samotného žánru nijak nekontrolují.

Nutno ještě dodat, že Václav Dolejší, moderátor *Neboli*, má na samotný střih malý vliv. Václav je spokojený s přístupem Strejcovského a dává mu tvůrčí volnost. Zodpovědnost za výsledný žánr pak stojí na vzájemné, často nevyřčené dohodě mezi střihačem a režisérem. Méně jednoduše řečeno: oba víme, jaký je duch tohoto pořadu a snažíme se výběr, skladbu a styl v tomto duchu naplnit. Ale právě pocit nezodpovědnosti, kvůli nedostatečné verbalizaci žánru ve střižně, je jedna z mých motivací pro napsání této práce.

2.2 Infotainment

Režisér Strejcovský ve střižně často zjednodušeně označuje náš pořad jako infotainment.

„Infotainment, složenina dvou anglických slov information + entertainment. Jedná se o spojení a propojení informací a zábavy. Většinou má za cíl vybudit emoce: úžas, překvapení, zhrození se, potěšení, nadšení, rozněžnění se (například nad zvířátky). Infotainment je

⁷ Reverse Angle [film]. Režie Wim WENDERS. USA/Francie/Západní Německo, 1982. (08:00)

využíván zejména bulvárními médii, často jej využívá i PR k efektivnějšímu zásahu cílové skupiny.“⁸

Infotainment rozpoznáme zejména podle familiárního tónu vystupování moderátorů, specifické dramaturgie relace, kdy dramatické zprávy jsou střídány zprávami uklidňujícími, dále podle důrazu na živé vstupy a formálního pojetí. Zprávy jsou kratší, stříhané v rychlém tempu, a bývají často doprovázeny stand-upem redaktora, který se nachází v terénu a kuriózně nebo vtipně zprávu uzavře. Častý je výběr dojemných lidských příběhů. Důvodem vzniku infotainmentu je finanční zisk, protože zábava přitahuje více diváků, a tak i více inzerentů.⁹

2.3 Prostředky infotainmentu v Neboli

Neboli formálně splňuje mnoho atributů infotainmentu. Rychlá útočná forma má za cíl vybudit co nejvíce divákovu pozornost, moderátor Dolejší uvádí každý díl úderným ironickým představením osobnosti aktuálního respondenta. Někdy i díl uzavírá vtipnou glosou nebo gestem, například v závěru dílu o podezřelé kampani Roberta Šlachty vyhodí Dolejší Šlachtův stranický leták do popelnice, kterou následně odtáhne spolu s popeláři (*Neboli*. Jsem snad masochista?). Často si s politiky přátelsky povídá.

⁸ Infotainment. In: *MediaGuru* [online]. MediaGuru, ©2021 [cit. 08.08.2021]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/slovník-a-mediatypy/slovník/klicova-slova/infotainment/>

⁹ Infotainment: Co to je a jak se pozná. In: *Rozumět médiím* [online]. Partners Czech o.p.s., ©2006 [cit. 08.08.2021]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070715082016/http://www.rozumetmediim.cz/slovnicek/slovnicek/infotainment.pdf>

2.3.1 Familiární vystupování moderátora

Celkové vyznění pořadu ovšem implikuje hlubší žánr než povrchní infotainment. Václavův hodný familiární tón bývá metodou pro rozptýlení politiků a přípravou na zasazení tvrdých nebo nepříjemných otázek. Dolejší tak hraje roli vtipného moderátora, který je vždy nad věcí, každého jemně provokuje, má dobrou paměť na politické události a jeho konfrontace jsou tak trefné, že politici odpovídají uhýbavě. Nutno připomenout, že takový image přináší Dolejšímu zejména výběr materiálu ve střížně. Natočený materiál většinou obsahuje dlouhý rozhovor s respondentem na nejrůznější politická témata, osobní zážitky a tak dále. Velká aktuální politická témata, byť solidně okomentovaná, se do výběru většinou ani nedostanou, protože jde o informace míjející se se satirickým vyzněním pořadu.

Ze záznamu pak vybíráme zejména nejsebejistější, nejtvrdší a nejjasnější otázky, i když si je ve skutečnosti Václav Dolejší často dlouze formuluje a koriguje. Naopak zadrhávání, nejasnosti, zvláštní pomlky a repetice v řeči zpovídaných politiků jsou v našem výběru vždy žádoucí. Tímto důsledným výběrem ubíráme V. Dolejšímu na familiárnosti a politikům na svéráznosti. Když se hejtman Ivo Vondrák hlásí k zálibě v humoru, V. Dolejší mu namítá, že když je někdo profesor, panuje představa, že jde o suchara. Hejtman Vondrák však oponuje: „Já si ale myslím, že to jsou zcela disjunktní jevy!“ (*Neboli*. Být v ANO je svěrací kazajka). Častým výběrem retardačních, zmatených, nebo naopak příliš komplikovaných odpovědí (ideálně obsahujících nepříliš známá slova)

boříme emoční jasnost a srozumitelnost specifickou pro infotainment. Rozpačitost je rozhodně emoce, která do infotainmentu nepatří.

2.3.2 Dojemné lidské příběhy

Příležitostné vážné lidské příběhy, nebo odlehčené líbivé výjevy, charakteristické vlastnosti infotainmentu, jsou v *Neboli* záhy ironizovány. Z plačící výpovědi vdovy po předsedovi senátu Kuberovi stříháme do kanceláře současného předsedy senátu Miloše Vystrčila, který s Václavem Dolejším sleduje záznam oné výpovědi. Na závěr řeči kamera záznamu ostrým strhem odhalí Václava Dolejšiho, který stojí zároveň i vedle vdovy Kuberové, a navíc udělá zvláštní grimasu do kamery. Ostrým stříhem do kanceláře spolu s ostrým strhem na nadneseného moderátora situaci ironizujeme. (*Neboli*. Není Miloš jako Miloš)

Stejně tak činíme, když Pirátka Olga Richterová promluvila o širitelích lží a šikaně, kterou na internetu zažila. Dlouze mlčí, nálada je tíživá. Posléze ji necháme přednést verš z její oblíbené básně od Ivana Jirouse. Jsme s Olgou v intimní emoční empatii. Náhle však stříháme do nevkusného volebního spotu konkurenční koalice SPOLU, kde Marián Jurečka přednáší otřesnou předvolební báseň, složenou jeho marketingovým týmem (*Neboli*. Čekatelky moci). Stříhem do zcela povrchního propagačního videa zcela ironizujeme dříve budovanou hloubku a vážnost.

2.3.3 Pouliční ankety

Pouliční ankety s obyčejnými lidmi bez reprezentativní hodnoty jsou podle projektu *Rozumět médiím* taktéž výrazným prvkem infotainmentu. Tyto ankety jsou často názorově uměle vyvážené, aby respondenti odpovídali rovnou měrou kladně i záporně. Televize tím podtrhává zájem o názor svých diváků.¹⁰

Neboli příležitostně sahá po pouliční anketě. Její význam je ale opět protikladný oproti záměrům infotainmentu. V díle o kandidujícím bývalém policistovi Robertu Šlachtovi padne otázka, zda je jeho Přísaha policejní hnutí. Následuje krátká anketa, kdy Dolejší osloví několik policistů ve službě s otázkou: „Budete volit Roberta Šlachtu?“. Nikdo z policistů samozřejmě vůbec nic neodpoví. Tato scéna by šla nazvat marnou anketou, nebo dokonce anti-anketou. Její rozpačité vyznění však zapadá do celkového vyznění dílu o marné kampani. Takovými anti-anketami v *Neboli* parodujeme infotainmentové reportáže.

2.4 Politický rozměr Neboli

Mám tedy zodpovědnost za povrchní infotainment, nebo důmyslnou politicko-satirickou reportáž? Žánr politické publicistiky ovšem v případě *Neboli* není tak zjevný. Pořad *Neboli* totiž zpravidla nerozebírá konkrétní aktuální politické události, nedává prostor názorům politiků na konkrétní kauzy. To vychází z našeho přístupu k výběru materiálu. Příležitostně dáme prostor k vyjádření světonázoru některým politikům, ovšem hodnota jejich názoru není pro vyznění našeho pořadu zásadní.

¹⁰ (tamtéž)

Když Václav Klaus starší říká, že vstupem do Evropské unie jsme přijali víc a víc regulací, stříháme na detail exprezidentova asistenta Petr Macinky, který se v reakci na slova o Evropské unii na prezidenta začne potutelně usmívat (*Neboli*. Už si zajdu na pivo). Klausův postoj k EU je však obecně známý, není nikterak překvapující. Situace vyvolává spíše úsměvný moment, ve kterém si uvědomíme, jak okolí Václava Klause servilně přitakává jeho výrokům. Komičnost situace ještě umocňuje kontext dílu, kdy v úvodu rozhovoru Klaus napomíná Macinku za to, že nabídl moderátorovi tvrdou židli, místo měkké polstrované.

Když pravicový hejtman Ivo Vondrák po rychlé montáží fotografií a chlebíčků na konferenci prohlásí: „Žádné financování, to kazí byznys!“, působí jeho pravicové vizionářství poněkud nepřesvědčivě, povrchně až komicky (*Neboli*. Být v ANO je svěrací kazajka). Když pirátka Olga Richterová po otázce „Jak si představují svět Piráti?“ odpoví „Smysl života spočívá v něčem úplně jiném, než v hromadění majetku.“ nejde opět o překvapivý názor od místopředsedkyně středolevé strany (*Neboli*. Čekatelky moci). Záměrem bylo pobouřit pravicové diváky vyvoláním otázky „Takže Piráti jsou proti soukromému vlastnictví?“ a v nepravicovém publiku naopak vyvolat sympatie, dojem, že Olga je přemýšlivá bytost.

S čistým svědomím tedy do pořadu prosazujeme světonázor politika čistě za podpoření komiky situace, nebo jako atrakci. Pořad *Neboli* bych se tím pádem zdráhal označit jako politický. Minimálně není politický ve stejném smyslu jako politické zpravodajství, interview, nebo politický dokument, který by řešil konkrétní kauzy či názory. *Neboli* se takovému klasickému sdělování názorů a politických aktualit zdánlivě vyhýbá. Pořad

by tak splňoval klasifikaci infotainmentu minimálně v nízké hodnotě sdělení a předaných informací.

Zeptal jsem se tedy na žánrové vymezení režiséra Jana Strejcovského v našem rozhovoru:

„Ty jsi vždycky definoval žánr našeho pořadu jako infotainment, já s touto definicí ale nesouhlasím, myslím, že Neboli má hlubší vyznění než povrchní infotainment.“

Mě to módní slovíčko infotainment nějak zaujalo, ale to je mi trapný, já často ten původní význam [odborných pojmů] zapomenu, i když si to v tu chvíli nastuduji a nějak mi to k tomu sedí. Tak to jsi mě možná dostal, že to třeba není infotainment. Přijde mi, že zábavný to je, lidi se tomu smějí. To je pro mě základ smyslu čehokoliv, v jakékoliv tvorbě. I když mi to bude plno lidí rozporovat. Informace tam podle mě nějaký předáváme. Když se mě někdo ptá na ten žánr, tak to představuji jako satirické reportáže ze zákulisí politiky. Chodíme s moderátorem tam, kde obvyklé zpravodajské kamery nejsou. Běžné zpravodajství sleduje tiskovky, odchyťává si politiky s mikrofonem a předává ty informace. My tam ty informace dostáváme nějak podprahově, divák to musí odečíst, vyvinout malinko víc práce.”¹¹

2.4.1 Politický názor Neboli

Neboli ovšem stále existuje a vychází z kontextu české politiky. Výběr portrétovaných politiků není náhodný, často vychází z aktuálního dění. Moderátor Václav Dolejší navíc často prosazuje v otázkách či

komentářích na politiky svůj, nebo redakční politický názor. Zde je nutné připomenout, že redakce Seznam zpráv je orientovaná proevropsky, liberálně, často se vymezuje proti premiéru Babišovi, ovšem nestraní žádné straně. Je to tedy stále politická publicistika.

2.4.2 Politická střihová rozhodnutí

Zaměříme se teď vyloženě na střihová rozhodnutí a výběr situací, která vyjadřují politický komentář neboli takové politické prvky pořadu, za které nese střihač odpovědnost. Když se jde místopředsedkyně ČSSD Jana Maláčová na úřad práce ucházet o zaměstnání, naznačujeme tím, že asi ve volbách do sněmovny sociální demokracie neuspěje (*Neboli. Maláčová vs. Amazon*). Neuvedli jsme totiž předem kontext její kampaně, během které objíždí a kontroluje jednotlivé instituce, a tak situace nabývá takto kritický tón. Když v rámci předvolební kampaně Robert Šlachta v rychlé montáži předá bezdomovci letáček odkazující na webovky a fotí se s hare krišnovci, naznačujeme, že jeho snaha o volební boj je populistická a zoufalá (*Neboli. Jsem snad masochista?*). Tuto implikaci utvrzujeme následující scénou, kdy Šlachta dostane příkaz od organizátora trhů, že musí sklidit svůj stánek. Šlachtovi dobrovolníci pak uklízejí bannery se Šlachtovým portrétem. Jeho tvář se však při skládání bannerů v rychlé sérii záběrů deformuje a prohýbá, čímž implikujeme jeho pokřivenost.

¹¹ Rozhovor s Janem Strejcovským pořizený 10.7. 2021 v Praze

2.5 Shrnutí poetiky

Neboli často proniká k povaze sledovaných politiků. Odhaluje často jejich osobní kouzlo, nebo ztřeštěnost. Jeden díl se vždy soustředí na sledování jedné osobnosti. Zachycuje politiky především v nečekaných intimních situacích z jejich běžného života. Předseda Pirátů Ivan Bartoš cvičí ve venkovní posilovně (*Neboli*. Vy jste taky boomer!), předsedkyně TOP09 Markéta Pekarová Adamová se nechává líčit na natáčení volebního spotu (*Neboli*. Čekatelky moci), odstupující předseda Miroslav Kalousek si sklízí pracovnu (*Neboli*. Už ho vyhod!). Tím má *Neboli* většinou nejblíže k žánru politicky-satirického portrétu.

Z výše uvedených příkladu je jasné, že v *Neboli* je humor a kritika politiků potutelná, subtilní, prezentovaná v rámci náznaků a trapných situací. Kousavý satirický tón často pramení z nevhodného úsměvu, zvláštního pohybu politika a lidí v jeho okolí. Ve střihu často umísťujeme rozpačitou odpověď respondenta za ostrou otázku Václava Dolejšího. Na střihačovo a režisérovo svědomí tak padá odpovědnost za svědomitou výstavbu těchto zvláštních momentů, které jsou, myslím, jedním z hlavních výrazových prostředků poetiky pořadu *Neboli*.

3 Specifické skladebné figury *Neboli* a jejich agrese

„To, že je satira formou útoku, je [...] nejméně diskutabilní tvrzení. Emoce, které stojí za vznikem satiry, jsou většinou – hněv, zloba, nenávist, rozhořčení. Emoce, o nichž se říká, že satira vyvolává, jsou – hanba, hněv, vina, či úzkost. Satirické proto bývají přirovnávání k vzteklým psům, či jedovatým zmijím, díky svým nevybíravým a kousavým

útokům. Satirik ovšem své zbraně a svoji agresivitu používá pouze symbolicky, a to jak ve formě verbální, tak i obrazové, zvukové, či za použití jiných estetických prostředků. Satira může být přímá ve formě přímého pojmenování či nadávek, tak i nepřímá ve formě bajky nebo jiné alegorie. Přímá satira ovšem nesmí být zaměňována s přímým útokem a verbální, či jinou agresí. Satira, na rozdíl od přímého útoku, využívá elementy hry a smíchu – zkrátka používá humor, což ovšem neznamená, že není agresivní." (Test, 1991, cit. podle Amiridis, 2020, s. 6)¹²

Nejzávažnější ranou na mém svědomí ze stříhu *Neboli* je pocit viny z agrese, kterou nese styl pořadu. Z definice George A. Testa vyplývá, že agrese a soud jsou v satirě nejen nevyhnutelné, dokonce jsou to základní elementy tohoto žánru. Jak se s tím má ovšem srovnat střihač, který je zvyklý činit dílo lepší, ovšem náhle musí činit dílo zákeřné a útočné? Jak poznat mezi, ve které jde o vyrovnanou satiru a kdy už jde o bezúčelný výsměch? V této kapitole si uvedeme několik příkladů agrese *Neboli* na specifických skladebných postupech tohoto pořadu. V závěru kapitoly reflektuji příklady nejproblematictějších útočných stříhových momentů ve vztahu k mé odpovědnosti.

¹² AMIRIDIS, Marek. *Česká politická satira na sociálních sítích*. Praha, 2020. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Křeček, Jan. s. 6

3.1 Formální postupy *Neboli*

Předem musím poznamenat, že samotná forma *Neboli* je útočná.

„Režisér je naprosto fascinovaný světem pozlátka a pokrytectví. Kameraman střílí kamerou jako pilot RAF a dokáže tímhle svým přístrojem propíchnout jakékoliv zvíře. A střihač stříhá politiku ve stejném tempu, jako hudební klip a nezalekne se žádné obludy.“ hodnotí svůj štáb moderátor Václav Dolejší (*Neboli. Je libo Neboli?*).

Tempo pořadu je zkrátka zuřivé, kamera neustále v prudkých švecích pátrá v situaci, rychlý temporytmus hudebně doprovází několik hip hopových skladeb.

Při stříhání prvních dílů *Neboli* vymysleli režisér Jan Strejcovský a střihač Alan Sýs několik stříhově skladebných figur, které jsem pak se Strejcovským nadále varioval a rozvíjel. Ve střížně pak každá z těchto figur dostala svůj specifický název, zejména díky režisérově oblibě křtít zvláštními přezdívkami vše nové.

3.1.1 Výstřel

Výstřel je v *Neboli* interpunkční motiv, který odvozujeme od jedné z předem vybraných doprovodných hip hopových skladeb. V rámci jedné skladby zazní v pomlce nabití a výstřel ze zbraně. Interpunkce výstřelu se objevuje pokaždé jednou za díl. Zpočátku stříleli Strejcovský se Sýsem poměrně popisně, vždy když se v obraze objevila střelná zbraň. P. Novotný střílel ze stříkací pistole (*Neboli. Zvíře z Řeporyjí*), V. Dolejší střílel ze Schwarzenbergovy pušky (*Neboli. Knížecí poselství*). Jak se výstřel stával zavedenou figurou, vymýšleli jsme pro něj zvláštnější

kombinace s obrazem. Často se tak výstřel stal symbolickým komentářem k postavám, či událostem. V prvním díle, který jsem stříhal (*Neboli. Být v ANO je svěrací kazajka*), jsem výstřel na popud režiséra spojil s výstřelem špuntu z šampaňského. V situaci, kdy se hejtman I. Vondrák fotil na vyhlášení soutěže *Žena roku*, neměl však výstřel příliš hluboký smysl. Dolejší zkrátka nepatřičně bouchnul šampaňské a tím tak trochu ukázal, že je při oficiálních událostech nad věcí.

V následujících dílech se ovšem režisérovi již při natáčení nepodařilo zachytit ani jakýkoliv náznak výstřelu. To mi ovšem dalece otevřelo skladebné možnosti. Signifikantní figury, specifické pro pořad *Neboli* jsme se nechtěli vzdát. Začal jsem tak spojovat zvukový výstřel s různými gesty, rychlými pohyby, variovat načasování výstřelu, kdy mezi nabitím a výstřelem zazní často ještě nějaká úderná věta. Ve druhém díle, který jsem stříhal (*Neboli. Už ho vyhodí!*), jsem prosadil výstřel v momentě, kdy Miroslav Kalousek hází bezdomovci pár drobných do klobouku. Následně pak potichu poznamená, že by si ten bezdomovec mohl najít práci. Střelba v momentě daru pak mění toto srdečné gesto spíše v útočné, vykonané s odporem. Kalousek tím potvrdí svou roli pravicového konzervativce. Navíc jsme touto výraznou emoční interpunkcí navázali na Kalouskův tajemný náznak kandidatury na prezidenta. Tak jsme interpunkcí výstřelu zakončili v rámci celého dílu Kalouskovu nostalgickou bilanci. Ve dvojdíle o předsedkyni TOP09 Markétě Pekarové Adamové a místopředsedkyni Pirátů Olze Richterové (*Neboli. Čekatelky moci*) jsem spojil výstřel se závěrečným podáním rukou konkurenčních političek. Přátelské gesto s nabídkou tykání působí náhle jaksi nedůvěryhodně. Diváka napadne, že

ty dvě se ještě v té společné vládě poperou. Zejména když se ještě o pár scén dříve (v paralelní montáži) navzájem pomlouvaly.

V rámci tohoto dílu jsem ještě jednou použil motiv střelby. Když si přátelsky povídá Pekarová Adamová s poslankyní Černochovou, notoricky posedlou palnými zbraněmi, Pekarová zmíní, že chodí příležitostně na střelnici, a dokonce už střílela ze samopalu UZI. Na to stříháme do krátkého videa z internetu, ve kterém střelec rozstřílí samopalem UZI modrý barel naplněný vodou. Z děravého barelu náhle stříháme do volebního klipu koalice SPOLU (tonálně laděného do modré), kde předsedové koaličních stran včetně Pekarové prohlašují, že dají Česko dohromady. Tato bizarní montáž tak jemně usvědčuje koalici SPOLU z povrchnosti kampaně. Diváka napadne, že to asi tak snadno do pořádku dát nepůjde. U klidného bilančního interview s V. Klausem st. (*Neboli*. Už si zajdu na pivo) výstřel suploval zvuk hromu, který se vázal na nenápadný blesk v dálce v pozadí za Klausem. Jinak jsem v posledních dílech (Klaus st., Šlachta) samotný výstřel zcela vypustil, protože jsme pro něj zkrátka nenašli v kontextu dílu vhodné opodstatnění.

Výstřel je nepochybně útočný motiv, který by mohl leckoho pohoršit. Nicméně patří k signifikantním znakům poetiky *Neboli* a na jeho vývoji lze sledovat organický proces postupné transformace formátu pořadu, ovlivněného postupným uvědomováním si povahy našeho stylu a struktury. Toto uvědomování bylo akcelerováno zejména střídáním střihačů, kteří pak mohli s odstupem hodnotit charakter a podstatu pořadu.

3.1.2 Rapid

„Rapidmontáží označujeme uzavřenou řadu rychle se střídajících, poměrně krátkých záběrů různé předmětné náplně. [...] Protože jsou krátké, musí být řešeny ve stručných, pádných, zřetelných rysech. Záběry se v takovém případě neváží ani podle směru pohybu, ani podle známých hodnot. [...] Rapidmontáž působí vždy převážně povrchově, vnějškově. [...] Ač je rapidmontáž zdánlivě směsicí, působící především smyslově, je nutné, aby vystihovala do jisté míry a opět v hlavních rysech svéráz toho, co vyjadřuje, svéráz velkoměsta, ba i charakteru člověka, jehož nitro autor zobrazuje. Rapidmontáž není složka dramatická v úzkém slova smyslu, má nejčastěji úkol emotivní a zhusta i epický, sdělný. [...] Pamatujte si, rapidmontáž jen činí dojem náhodně seskupených střepů záběrů. Ve skutečnosti musí být vnitřně organizována, musí mít agogickou, vzdouvající se a klesající linii.“¹³

Rapid v pojetí *Neboli* nenaplnuje zcela přesně Kučerovu představu o rapidmontáži. Zejména má pomalejší tempo, tudíž se neslívá v jeden skladebný záběr. Naopak společný má zejména emotivní charakter, který střídá intenzivní interview. Nechává divákovi chvíli k nadechnutí, i když je rapid paradoxně sám o sobě intenzivní. Rapid je další z režisérových oblíbených přezdívek, která se nám ve střížně vžila pro emotivní montáž poměrně krátkých záběrů, často zachycující průběh času, zejména zaměřený na prostředí, zvláštní kolemjdoucí a okolnosti, ve kterých se politik zrovna nachází. Často má také nějaký dramatický smysl, nejen emoční. Například v díle o předsedovi Pirátů Ivanu Bartošovi (*Neboli*. Vy

jste taky boomer!) rapidem uvádíme scénu, kde Bartoš prochází rétorickým tréninkem. Rapid jsem seskládal z momentů nejpodivnějších gest, máchání rukou a pohybů hlavy Bartošova učitele, který se svými výraznými pohyby vžíval do cítění jazyka. Tím, že jde o úvod situace, kterou jsme z předchozího kontextu dílu nemohli očekávat, budí tento zvláštní střihově-gestický tanec v divákovi náhle mnoho otázek po smyslu nadcházející situace. Pořadí záběrů v rámci takového rapidu hraje významově malou roli. Skladbu určuji spíše na pocitové, rytmické úrovni, vycházím nemálo z hudby, která vždy rapid doprovází. Střídavou intenzitou gest a tempa vytvářím Kučerovu vzdouvající se a klesající křivku.

Rapid bývá v krátkých pomlčkách také uvozen a rytmizován krátkými průpovídkami politiků, nebo kolemjdoucích, které nejlépe reprezentují danou situaci. Rapid z tiskovky koalice SPOLU (*Neboli. Čekatelky moci*) vrcholí patetickou větou Petra Fialy: „K vítězství zla stačí, když dobří lidé nedělají nic.“ zároveň je však rapid složen z detailů mnoha novinářů, kteří buď znuděně koukají, nebo dělají grimasy do kamery. Tím shazujeme Fialovu vážnost a sebejistotu. Rapidy mají takřka vždy ironický nádech, ironičnost a styl celého pořadu se v nich jaksi ztělesňuje. V případě rapidů a dalších rytmických montáží v *Neboli* dává zásadně režisér Strejcovský střihači naprostou volnost a preciznost jejich provedení je vždy zodpovědnost střihače.

¹³ KUČERA, Jan. *Střihová skladba ve filmu a v televizi*. 3. vydání. V Praze: Akademie múzických umění, 2016. ISBN 978-80-7331-386-9. s. 144

„Zároveň si však je třeba uvědomovat, že publicistický film užívá prostředků estetického působení svým způsobem. [...] Podobně nejsou ve většině případů pro publicistický záměr vhodné jednostranně emotivní formy, např. amatéry často užívaná rapidmontáž (tj. rychlé střídání krátkých záběrů různých fází skutečnosti, např. běžícího stroje apod.) protože tato forma buďto vytváří vnější ornament pohybu věcí, čímž odvádí diváka od soustavného sledování postupu dění, nebo je odrazem niterného, vzrušeného stavu člověka. Pro zdůvodnění a vysvětlení tohoto stavu však není v publicistickém filmu místa.“¹⁴

3.1.3 Frenetikon

Podle Ottova slovníku naučného je frenesie starověký název chorobné rozčílenosti duševní.¹⁵ Rozčílení ovšem není úplně přesné vyjádření podstaty frenetikonu. Frenetikon je v případě *Neboli* rychlá repetitivní montáž slov, či slovních spojení. Zpravidla jej volíme v případě, že se politik v řeči zacyklí a několikrát zopakuje stejný výraz. Takovou repetici ještě střihem záměrně zintenzivníme. Frenetikon bývá pečlivě vybudovaný, značně rytmický střihový moment. Většinou frenetikon slouží jako interpunkce k uvedení, či zakončení scény. Kauzálnost a logika vyjádření jde při frenetikonu stranou, podtrhává tak často dojem absurdity politikových výroků, cílem je vyjádření imprese z vyjadřování daného člověka.

¹⁴ KUČERA, Jan. *Filmová tvorba amatéra*. Praha: Orbis, 1961. 324 s. : fot. s. 35

¹⁵OTTO, J. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1895. sv. 9, s. 679. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:2beef0c0-0a02-11e5-b309-005056825209>

Když exprezident Václav Klaus použil během pár minut interview opakovaně slovo „neboli“, spojili jsme tyto věty do jednoho souvětí, nehledě na kontext slova. Podtrhli jsme tak Klausovu samolibou oblibu a pitvání se ve vlastních výroch (*Neboli. Už si zajdu na pivo*). Když nezdravě energický starosta Řeporyjí Pavel Novotný otevřel během deseti minut desítky bizarních témat z osobního života, spojil je střihač Alan Sýs do jednoho nelogického vyprávění. Novotný tak během pár vteřin promluví o milionech, které vyhrál v online pokeru, ukáže kopii příkazu k vyvraždění Katyně a přizná se, že má milenku, pro kterou administruje pohřebiště domácích mazlíčků (*Neboli. Zvíře z Řeporyjí*). Tento způsob nelogického spojování vět, či nesmyslných odpovědí na otázky mimochodem s režisérem volně nazýváme jako princip dada, podle avantgardního směru libujícího si v iracionalitě.¹⁶

3.1.4 Princip dada a výběr materiálu

Princip dada je často osvobozující i ve vztahu k výběru materiálu a skladbě interview. Při výběru se zpravidla nesnažíme konstruovat logické větné celky a řádně vycizelovat odpověď na dobře položenou otázku, která se třeba do výběru dostala. Většinou vybíráme jen nejzajímavější, nejzvláštnější tvrzení, glosy, výkřiky a spojitost mezi nimi hledáme až při zhlédnutí celého výběru. Vědomí, že rozhovor nemusí být zcela logický, případně může úplně přejít do principu dada, nám zcela rozvazuje ruce v možnostech výběru a spojování vět, dává nám stříhovou svobodu. Frenetikon i princip dada často volíme z potřeby naplnění již etablovaného

¹⁶ dadaismus

formátu a z potřeby naplnění našeho hravého stylu. Zkrátka kdykoliv se naskytne příležitost.

3.1.5 Zodpovědnost za agresivní skladbu

V zatím posledním díle pořadu *Neboli* o Robertu Šlachtovi jsme snad poprvé zavrhlí potenci dalšího znělého frenetikonu. Robert Šlachta řekl během jedné minuty pětkrát zkratku „ÚOOZ“. Bohužel jsme však nemohli najít žádný význam, kterým by takový frenetikon Šlachtu zatížil. Zodpovědně jsme tedy ponechali tuto stříhovou figuru ladem.

Výše uvedené stříhové figury jsou nepochybně útočné, často motivované tvrdou kritikou, snahou o kompromitaci, zesměšnění. Jsou to zároveň prvky, za které nese velkou zodpovědnost střihač. Je nutné, aby našel určitou mez a tyto skladebné prvky organicky zařadil do zobrazovaných situací, aby nepůsobili příliš často jako naschvály autorů. Tuto zodpovědnost, odvážím si tvrdit, jsem přijal a naplnil zodpovědně. Na střihačovu odpovědnost však padají i jiné agresivní principy ve stříhu *Neboli*, se kterými tak vyrovnaný nejsem.

3.2 Stříhová lež

„Strom, který aparát zachytí, je vyřat ze souvislosti [...] filmař si odnese se stromu něco, co nejméně souvisí s jeho životním úkolem: vezme si jeho světelnou skvrnu. Méně přesně řečeno, vezme si obraz jeho vnějšího tvaru. Nyní nechá strom stromem, odnese si jeho světelnou stopu, dá ji vyvolat a dopustí se třetí zrady: namontuje obraz do sledu jiných záběrů [...] Dá tomu obrazu docela novou funkci.“¹⁷

¹⁷ KUČERA, Jan. *Kniha o filmu*. Praha: Československé filmové nakladatelství, 1946. 223 s., fot. příl. s. 20

Nemusím snad příliš rozebírat problém iluzorní podstaty filmu. „Takhle se to přeci nestalo!“, prohlásí laik, když vidí sestříhanou situaci v dokumentárním filmu, které byl ve skutečnosti přítomen. Ne. Každý filmař, i ten publicistický, ví, že natáčením i střihem se deformuje předsnímací realita, její průběh a okolnosti. Filmař se snaží dostat k podstatě scény, k její vnitřní realitě.

Neboli je střihově hodně volný formát. Tím, že se často ani nedrží iluze reálného průběhu situací, si prakticky může kombinovat cokoli s čímkoliv. Tato neustálá manipulace střihem, která často buduje nějaký vtip, nebo kompromitaci, je naprosto v pořádku. *Neboli* přiznává svou formou stylizaci, jde o satiru. Manipulace střihem se často neskrývá díky četnému užití jumpcutů, nebo díky nastřihávání do „nesprávné“ intonace, kdy je větám slyšitelně odštěpen začátek, nebo konec. Jindy zase divák identifikuje manipulaci díky principu dada, kdy politik náhle začne mluvit zcela nekoherentně.

V období pandemie, kdy se všude pečlivě nosily respirátory, se nám nečekaně otevřely snad už veškeré kombinační možnosti. Když si Jana Maláčová (*Neboli*. Maláčová vs. Amazon) stěžovala Dolejšímu, že jí nikdo nebere vážně, je terčem posměchu a jednoduchých posměšků, říkala to mimo záznam s vědomím, že je to soukromá informace. V ten moment se však ještě nahrával zvuk, tudíž její výpověď mohl střihač Alan Sýs vložit pod jakýkoliv jiný záběr, kde Maláčová mluví s nasazeným respirátorem. Maláčová se tak náhle ve střihu snaží plačtivě vzbudit soucit v médiích. Díky respirátorům znenadání mohl politik říkat kdykoliv cokoli, nezávisle na tom, v jakém smyslu, pořadí či tempu to ve skutečnosti řekl.

U prvního dílu, který jsem stříhal (*Neboli. Být v ANO je svěrací kazajka*), položil Václav Dolejší hejtmanu Ivu Vondrákovi otázku, zda není náležitost k hnutí ANO svěrací kazajkou. Hejtman ve skutečnosti odvětil, že nikoliv. V našem střihu ovšem odpoví: „Ano, ovšem stále jsem schopen si ty nohy omýt.“. Odpověď je opět v duchu našeho pořadu zvláštní, ovšem důvěryhodná. V tomto případě jsem se dokonce výjimečně snažil skrýt střih v interview napojením záběrů v prudkém švenku kamery. Spojení více záběrů v jeden jsem provedl velice přesně. Výsledným dojmem je hejtmanova zcela plynulá a logická odpověď. Šli jsme tak zcela proti jindy přítomnému stylu přiznané střihové manipulace, ovšem zcela po smyslu snahy o co největší kompromitaci. Tato odpověď byla dokonce tak lákavá, že ji Václav Dolejší použil do úvodního titulku článku s videem.¹⁸ Normálně jsem pro jakoukoliv střihovou manipulaci, pokaždé mívám radost, když se nějaké nečekané spojení dvou zdánlivě nesourodých vět, či výjevů podaří. Ovšem takový příklad překroucení respondentovy odpovědi v opačné vyznění padá na střihačovu zodpovědnost a měl by projít důkladným zvážením, obzvláště v případě publicistického díla. Ani v nejmenším mě netrápí, že jsem touto cestou interview s Vondrákem překroutil. Je to přece stále satira. Režisér Jan Strejcovský navíc rád připomíná, že negativní reklama je taky reklama. Vondrák si tím mohl i získat naopak sympatie diváků, kteří jsou proti hnutí ANO. Tíží mě spíš fakt, že jsem si v momentě střihu ani nepomyslel, že by to mohla být, jakkoliv pochybná a možná až příliš agresivní cesta.

¹⁸ Být v ANO je svěrací kazajka, ale nohy jsem schopen si umýt, říká hejtman Vondrák. [Seznam Zprávy](#) [online]. Copyright © 1996 [cit. 09.08.2021]. Dostupné

3.3 Shrnutí agrese vůči politikům

V našem rozhovoru jsem se zeptal režiséra Jana Strejcovského na téma agrese v *Neboli*:

„Jak se vyrovnáváš s celkovou agresí našeho pořadu?”

Jak je to agresivní, to si radši moc nepřipouštím. Jde tam taky o otázku propagandy pro ty politiky. Negativní reklama je taky reklama. Spousta z nich [politiků] se tím řídí, jinak bychom nemohli pochopit, proč si politici Vaška [Václava Dolejšího] pouští k tělu, když o sobě čtou jeho ostré články a vědí, že je bude zas dál kritizovat. Abychom tedy nebyli nařknuti z propagandy, tak tam dáváme věci, který jsou kritický a kontroverzní. Stejně nás určitá část diváků nařkne z toho, že to je kampaň pro ty politiky, téměř u všech dílů. Často se ti lidi diví, že nám vůbec stáli za pozornost. Tohle bych řekl, že bude ten důvod v pozadí [agrese]. [...]

Ve střížně vlastně často řešíme, aby to nebylo PR. Často vyhodíme nějakou zajímavou, údernou odpověď od politika, protože příliš nahrává jeho straně.”¹⁹

Bohužel podle Neila Postmana žijeme v době, kdy politici přestávají být hodnoceni za své intelektuální výkony a uchylují se spíše do role celebrit. ²⁰ Stříhač publicistického pořadu si může lámat hlavu s nejrůznějšími morálními otázkami, vztahem k pravdivosti a nestranností.

z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/byt-v-ano-je-sveraci-kazajka-ale-nohy-jsem-schopen-si-umyt-rika-hejtman-vondrak-119319>

¹⁹ Rozhovor s Janem Strejcovským pořizený 10.7. 2021 v Praze

²⁰ POSTMAN, Neil. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy*. 2., opr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2206-4. s. 153

Ve skutečnosti jediné, co bude mít váhu je šok, emoce. Čím více patosu, tím lépe pro obraz politika. Ve střížně se často snažíme dělat z politiků blázny, hlupáky, egoisty, pomatence, ale někdy i křehké bytosti. Často se Strejcovským debatujeme nad vyzněním povahy toho či onoho respondenta. Náš závěr je pokaždé zcela jednoduchý. Podle Miroslava Kalouska politici, zvláště ti výrazní, sami o sobě budí silné emoce (*Neboli: Už ho vyhod!*)

Každý, kdo se na *Neboli* podívá, už tak je předem rozhodnutý, co si o daném politikovi myslí. Stříhovými nuancemi a zvláštními figurami náš filmový charakter politika nijak významně nezměníme (nejvíce vlastně stříhem ovlivňujeme postavu moderátora). Jeho postava už mediálním prostorem existuje. Vazba diváků na tuto postavu je příliš silná. Agrese stříhem je tak bohužel často ta největší služba, kterou můžeme pro politiky vykonat.

3.4 Střelba do kolemjdoucích

Kamera pořadu *Neboli* je neklidná, vyznačuje se zejména náhlými prudkými strhy a zoomy, které sami o sobě vytvářejí určitý rytmus. Kameraman Patrik Balonek se tak už během natáčení podílí velkým dílem na temporytmu výsledného stříhu. Svými strhy kamery, například z detailu politika, který právě řekl nějakou šokující větu, často Balonek náhle zachytí osoby z politikova okolí, nebo i náhodné kolemjdoucí. Při zběsilé kampani Václava Klause ml. (*Neboli: Klaus a 67 pohlaví*) využil Balonek tento styl snímání naplno. Podařilo se mu zachytit mnoho posluchačů Klausových projevů, které se většinou odehrávaly na nějaké

návsi. Střihač Alan Sýs je spojil v jedné montáži a tím z nich vytvořil obraz Klausovy voličské základny: muž tleskající o plastovou lahev od piva, muž, který chce do kamery na prstech ukázat gesto náležící k metalové hudbě, ale nepovede se mu to, žena přelézající řetěz, muž, který se hltavě cpe rozteklou zmrzlinou (přezdívka ve střižně „zmrzlinář“). Tito lidé si přišli poslechnout Klausův projev a je v pořádku, že se do stříhu dostali.

Když Robert Šlachta postavil petiční stánek na hrnčířských trzích (*Neboli: Jsem snad masochista?*), povedlo se Balonkovi opět stejným způsobem zachytit řadu pozoruhodných lidí, kteří se Šlachtou hovořili, nebo jen procházeli kolem. Výše jsem zmiňoval Šlachtovo setkání s hare krišnovci a bezdomovcem. V rámci dílu se prosadilo i několik nadšených či naštvaných důchodců a také mentálně retardovaný muž na invalidním vozíku. Tento muž se během natáčení náhodou neustále pohyboval v okolí Roberta Šlachty. Kameraman tak na něj často v příhodné chvíli strhnul kameru a musím přiznat, působil komicky. Situace s tímto mužem vyvrcholila v momentě, kdy se Robert Šlachta a Václav Dolejší na trzích schovali před deštěm. Čirou náhodou se schovali pod stejný stan, jako tento muž na invalidním vozíku. Vzpomeňme si na příklad anti-ankety z tohoto dílu, uvedený výše. Dolejší se zeptal několika policistů, zda budou volit Roberta Šlachtu a nikdo z nich neodpověděl. V první verzi stříhu, jsme se na závěr této ankety vrátili do situace v dešti pod stánkem, kde se režisér Strejcovský zeptá těžce postiženého muže: „Budete volit Roberta Šlachtu?“. Muž na vozíku náhle propadl hurónskému smíchu.

Strejcovský byl ve střižně nadšený, viděl v takto završené anketě zmatený výkřik nerozhodnutých voličů. Já jsem byl spíše skeptický. Dojem

z této montáže byl vskutku komický, ovšem rozpačitý. Divák si v takovou chvíli nemůže být jistý, do jaké míry jeho pobavení vychází z absurdnosti situace a do jaké míry je to necitlivý výsměch postiženému člověku. Dostaví se nevyhnutelně pocit provinilosti. Stejnou, ba daleko intenzivnější provinilost bude v takovém případě cítit i zodpovědný střihač.

3.5 Střiháčova zodpovědnost

Domnívám se, že každý střihač by si měl postupem času vytvořit svá pracovní morální pravidla, jakkoliv vágně zformulovaná. Intuitivní smysl pro dobré a špatné může často selhat pod časovým tlakem, nebo nadšením režiséra. V případě agresivních skladebných postupů, zejména v publicistické tvorbě, je třeba se mít obzvláště na pozoru. Ambicí této práce určitě není formulace morálních pouček pro střihače, či patetické vybízení ke slušnosti a respektu. Na základě předchozí reflexe však musím konstatovat poučení sám pro sebe. Při jakémkoliv užití útočných výrazových prostředků se musím zastavit a vyvolat dialog s režisérem, jehož cílem bude zjistit, na koho tento střih útočí a zdali si to daná osoba zaslouží.

Politik vystupuje v mediálním prostoru, kde se dobrovolně vystavuje kritice a snaze o kompromitaci. Náhodný kolemjdoucí, obzvláště ten, který ani neprojevuje jakýkoliv náznak vztahu s politikem, si útok zkrátka nezaslouží. V závěru střihu jsme se s režisérem vyprovokovali k dialogu, a nakonec jsme komické prvky, spojené s mužem na vozíku, vystřihli z pořadu pryč.

„Především je třeba navždy se rozloučit s názorem, že střihač je pomocná výkonná síla. Na dnešním stupni vývoje filmové a televizní tvorby se nemůže režisér obejít bez osobitého, tvůrčího střihače. [...] Střihač musí tedy mít stejně hluboký, rozsáhlý a citlivý a kulturně-politický rozhled (s důrazem na politický) jako dramatik a režisér. [...] Má tedy větší odpovědnost za dílo než ostatní. Odpovědnost hlavně v tom, jak důkladně a citlivě dokáže vytěžit z materiálu hodnoty, které do něj předešlí tvůrci vložili.“²¹

Můžeme tedy říci, že zodpovědný střihač může za všechno, co se ve filmovém či publicistickém díle objeví. Střihač, který tvrdí, že za něco ve filmu nemůže, že to tam chtěl režisér, takový střihač se zříkává své odpovědnosti. Nezodpovědnost ke střihu takového vlivného díla, které uvidí statisíce lidí a přejmou z něj určité informace o politice a o světě, to je vyloženě nezodpovědnost společenská.

²¹ KUČERA, Jan. *Střihová skladba ve filmu a v televizi*. 3. vydání. V Praze: Akademie múzických umění, 2016. ISBN 978-80-7331-386-9. s. 210, 211

4 Závěr

Tato práce má pro mě nesmírnou bilanční hodnotu. Jak jsem již psal výše, nedostatečná artikulace stříhových postupů v rychlosti procesu výroby mě trápila. Režisér Jan Strejcovský vždy sršel energií, kterou předával dál, rád si vyslechl a zvážil střihačův názor, když na to byl čas. Střih *Neboli* byl tak energickým a radostným zážitkem, po kterém jsem se často sám sebe tázal: „Co se mi to právě přihodilo?“. Formulace a zhodnocení stříhových postupů, které doposud neuchopitelně visely ve vzduchu, mi přinesla pocit zadostiučinění a smysluplnosti.

Mrzí mě, že jsem zakončil předchozí kapitolu na takto hořkou notu. Nerad bych teď působil dojmem, že se snažím nabádat k upjatosti. *Neboli* je samozřejmě formátem, který od stříhu vyžaduje spontaneitu, určitou energii a zbrkllost. Přílišné uvažování a problematizace jednotlivých stříhů není žádoucí a energii výsledku by jistě uškodila. Není však od věci ještě v poslední fázi stříhu zpětně podrobit kritice veškeré pochybné momenty pořadu.

Neboli je ovšem také proměnlivý formát a co platilo doposud, nemusí být pravda zítra, proto bych se zároveň nerad takto přesnými formulacemi ukoval do okovů rutinního přístupu ke stříhu. Uchovávám si v sobě otevřenost, a naopak mám nyní chuť překračovat hranice takto zformulované poetiky.

Literatura a prameny

Literatura:

AMIRIDIS, Marek. *Česká politická satira na sociálních sítích*. Praha, 2020.

Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií. Vedoucí práce Křeček, Jan. s. 3, 6

KUČERA, Jan. *Filmová tvorba amatéra*. Praha: Orbis, 1961. 324 s. : fot. s. 35

KUČERA, Jan. *Kniha o filmu*. Praha: Československé filmové nakladatelství, 1946. 223 s., fot. příl. s. 20

KUČERA, Jan. *Střihová skladba ve filmu a v televizi*. 3. vydání. V Praze: Akademie múzických umění, 2016. ISBN 978-80-7331-386-9. s. 144, 210, 211

MCCHESENEY, Robert Waterman. *Problém médií: jak uvažovat o dnešních médiích*. Všeň: Grimmus, 2009. ISBN 978-80-902831-2-1. s. 67, 79, 48

OTTO, J. *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1895. sv. 9, s. 679. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:2beef0c0-0a02-11e5-b309-005056825209>

POSTMAN, Neil. *Ubavit se k smrti: veřejná komunikace ve věku zábavy*. 2., opr. vyd. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2206-4. s. 153

Prameny:

SEZNAM ZPRÁVY. Jsem snad masochista?. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/neboli-vaclava-dolejsiho-s-kamerou-jsme-sledovali-zakladatele-hnuti-prisaha-roberta-slachtu-je-to-novy-spasitel-a-co-o-nem-rekl-andrej-babis-64187572>

SEZNAM ZPRÁVY. Být v ANO je svěřací kazajka. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/byt-v-ano-je-sveraci-kazajka-ale-nohy-jsem-schopen-si-umyt-rika-hejtman-vondrak-64093967>

SEZNAM ZPRÁVY. Není Miloš jako Miloš. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/stve-me-co-dela-prezident-zeman-jsem-urputny-nevzdam-se-64062921>

SEZNAM ZPRÁVY. Čekatelky moci. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/tohle-by-chlapovi-nenapsali-dve-zeny-ceske-politiky-popisuji-drsnou-realitu-64162707>

SEZNAM ZPRÁVY. Už si zajdu na pivo. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/dalsi-epizoda-neboli-vaclava-dolejsiho-sberatele-citatu-vaclava-klause-64181137>

SEZNAM ZPRÁVY. Maláčová vs. Amazon. In: *Neboli Václava Dolejšího*

[online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/natocili-jsme-ministryni-malacovou-jak-si-hrala-na-nezamestnanou-64166742>

SEZNAM ZPRÁVY. Vy jste taky boomer!. In: *Neboli Václava Dolejšího*

[online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/tvoje-vety-nemaji-zacatek-ani-konec-natocili-jsme-bartose-jak-se-uci-mluvit-64140052>

SEZNAM ZPRÁVY. Už ho vyhod!. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online

pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/uz-ho-mam-plne-zuby-vyhod-ho-nataceli-jsme-posledni-kalouskuv-den-64130307>

SEZNAM ZPRÁVY. Je libo Neboli?. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online

pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/faltynek-jako-sibr-i-zovialni-stryc-reporter-s-kamerou-demaskuje-politiky-64153622>

SEZNAM ZPRÁVY. Zvíře z Řeporyjí. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online

pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/otitulkovali-jsme-pavla-novotneho-jinak-tohle-video-nezvladnete-64030231>

SEZNAM ZPRÁVY. Knížecí poselství. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online

pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z:

<https://www.stream.cz/neboli/schwarzenbergovo-poselstvi-hlavne-se-z-pandemie-nepodelat-64053171>

SEZNAM ZPRÁVY. Klaus a 67 pohlaví. In: *Neboli Václava Dolejšího* [online pořad]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z: <https://www.stream.cz/neboli/proc-nechci-67-pohlavi-prehanim-schvalne-abych-zaujal-priznava-klaus-64074352>

Internetové zdroje:

SEZNAM ZPRÁVY. Šťastné pondělí. In: Televize Seznam [online]. [cit. 8.8.2021]. Dostupné z: <https://www.televizeseznam.cz/porad/statne-pondeli>.

Infotainment. In: *MediaGuru* [online]. MediaGuru, ©2021 [cit. 08.08.2021]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/slovník-a-mediatypy/slovník/klicova-slova/infotainment/>

Infotainment: Co to je a jak se pozná, In: *projekt Rozumět mediím* [online]. Partners Czech o.p.s., ©2006 [cit. 08.08.2021]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20070715082016/http://www.rozumetmedii.cz/slovníček/slovníček/infotainment.pdf>

Být v ANO je svěrací kazajka, ale nohy jsem schopen si umýt, říká hejtman Vondrák. In: *Seznam Zprávy* [online]. Copyright © 1996 [cit. 09.08.2021]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/byt-v-ano-je-sveraci-kazajka-ale-nohy-jsem-schopen-si-umyt-rika-hejtman-vondrak-119319>

Citovaný film:

Reverse Angle [film]. Režie Wim WENDERS. USA/Francie/Západní Německo, 1982. (08:00)

Příloha

Rozhovor s režisérem Janem Strejcovským

Ty jsi vždycky definoval žánr našeho pořadu jako infotainment, já s touto definicí ale nesouhlasím, myslím, že Neboli má hlubší vyznění než povrchní infotainment.

Mě to módní slovíčko infotainment nějak zaujalo, ale to je mi trapný, já často ten původní význam [odborných pojmů] zapomenu, i když si to v tu chvíli nastuduju a nějak mi to k tomu sedí. Tak to jsi mě možná dostal, že to třeba není infotainment. Přijde mi, že zábavný to je, lidi se tomu smějí. To je pro mě základ smyslu čehokoliv, v jakékoliv tvorbě. I když mi to bude plno lidí rozporovat. Informace tam podle mě nějaký předáváme. Když se mě někdo ptá na ten žánr, tak to představuji jako satirické reportáže ze zákulisí politiky. Chodíme s moderátorem tam, kde obvyklé zpravodajské kamery nejsou. Běžné zpravodajství sleduje tiskovky, odchyťává si politiky s mikrofonem a předává ty informace. My tam ty informace dostáváme nějak podprahově, divák to musí odečíst, vyvinout malinko víc práce.

„Jak se vyrovnáváš s celkovou agresí našeho pořadu?

Jak je to agresivní, to si radši moc nepřipouštím. Jde tam taky o otázku propagandy pro ty politiky. Negativní reklama je taky reklama. Spousta z nich [politiků] se tím řídí, jinak bychom nemohli pochopit, proč si politici Vaška [Václava Dolejšího] pouští k tělu, když o sobě čtou jeho ostré články a vědí, že je bude zas dál kritizovat. Abychom tedy nebyli nařknuti z propagandy, tak tam dáváme věci, který jsou kritický a kontroverzní.

Stejně nás určitá část diváků nařkne z toho, že to je kampaň pro ty politiky, téměř u všech dílů. Často se ti lidi diví, že nám vůbec stáli za pozornost. Tohle bych řekl, že bude ten důvod v pozadí [agrese]. Jestli by se u někoho měli novináři snažit zachytit co nejnegativnější stránky povahy, tak právě u politiků. Ukázat, že existují i jiné stránky té propagandy, jinak by to nemělo smysl.

Ve střížně vlastně často řešíme, aby to nebylo PR. Často vyhodíme nějakou zajímavou, údernou odpověď od politika, protože příliš nahrává jeho straně. Vaškovi vybíráme nejvíc ostré a kousavé otázky.

No to určitě, protože aby i on nebyl nařknutý z toho, že s nimi jen tak klábosí. On působí tak hodně a bezelstně, možná i proto si ho tak pouštějí k tělu.

Co se tedy týče politiků, agresí podle tebe používáme zodpovědně, abychom si od nich vytvořili odstup. Co mě mrzí, že tu naši agresí občas schytají kolemjdoucí.

Jo to je pravda, to jsem si naběhnul, protože to, co jsem předtím řekl, se vztahuje jen k politikům.

To je otázka, která mě trápila. Když se pouštíme agresivně do politiků, proč to musí schytat zmrzlinář, vepř, okoun, vysklené piano [přezdívký ze střížny pro kolemjdoucí, které jsme použili ve stříhu] a tak dále.

To je zásluha kameramana Patrika Balonka, který mi je tam chytá. Proč je pak nepoužít ve střížně? Podle mě, když to ti lidé vidí: zmrzlinář, buřt ve Felicii, který kouká z dálky na nějaký mítink, to bych skoro řekl že budou rádi, když se v tom pořadu objeví.

Těm konkrétním lidem to asi vadit nebude, na druhou stranu ten člověk neví, že jsme ho tam dali, protože nám přišel vtipný. Dali jsme ho tam kvůli zesměšnění politika.

My se ale těm lidem nevysmíváme. Lidi s nějakým výrazným postižením vždycky byli v cirkusech, panoptikách, vždycky všechny fascinovali. Teď čtu Dějiny ošklivosti od Eca. Postižení jsou atrakcion. Ti nám pomáhají udržet pozornost. Chci vidět další zvěrstvo! Já se za to nestydím.

To už se ten náš pořad vrací zase do škatulky infotainmentu, potřebujeme udržet pozornost za každou cenu.

Tak to prostě je!

Bohužel já za to pak cítím zodpovědnost.

Kolikrát jsem dělal rozhovor pro školní časopis, kde mě pak za taková prohlášení hnali, ale říkám to se stejnou svévolí o dvanáct let později: Já jsem sám retard trochu. Dělá ty divný zvuky, točím divně hlavou, mluvím takovým divným hlasem, zdravím prodavače: „ďobi ďobi ďobi“, mám takový zvyky, který nabourávají představu o slušném chování. Ale já k těm postiženým chovám velký sympatie. Nemám rád takový ty tragický dokumenty o těžkém údělu postižených. My je tady bereme odlehčeně a zatahujeme je toho politického života. Já se tím vyrovnávám se svým údělem.

Čili je to tvé autorské gesto a je na zodpovědnosti střihače, zda s tím bude citlivě pracovat.

Když mi je tam střihač vyloženě odmítne dát, tak poslechnu a bolestně se s tím smírím. Ale já bych tam jinak dal všechno. V tomhle jsem hyena.

(rozhovor s Janem Strejcovským pořázený 10.7. 2021 v Praze)